

Utvecklingspsykologi med konkreta exempel

GORDON R LOWE:

Personlighetens utveckling

Natur och Kultur 242 s, ca kr 45: — inkl moms

Det lär fortfarande finnas läroböcker i utvecklingspsykologi vilkas slutkapitel bär titeln "att bli vuxen — ungdomsstadiet", eller något liknande. Av hävd har utvecklingspsykologer ansett att utvecklingen stannade strax före eller omkring 20-årsstreck. Kognitiva psykologer — inte minst Piaget — pekade på en fullbordan av den intellektuella utvecklingen vid denna ålder. Mer allmänt konstaterades en fysisk och social mognad. För psykoanalytisk neuroslära hade emellertid de väsentligaste skeendena ägt rum långt tidigare.

Samtidigt fanns psykologer som (på ett oartikulerat sätt) sysselsatte sig med kriser som tycktes särskilt akuta på andra åldersnivåer. Adlers individualpsykologi med dess betoning på mindervärde, kompensation och kampmotiv verkar sålunda orienterad mot problem som är särskilt aktuella för unga vuxna som skall skaffa sig en position i samhället. Jungs analytiska psykologi, med dess strävan att finna en mening i tillvaron utöver den materiella, tycks vända sig mot ett område som intensivt syssel-

sätter många medelålders och äldre. Men dessa psykologer saknade vad som brukar kallas en genetisk (= utvecklingsmässig) orientering. De hade därför svårt att värja sig mot tex attacker från psykoanalysen, som genom reduktioner återförde problemen till infantila prototyper.

Så småningom uppkom inom psykoanalysen själv en insikt om att dessa reduktioner — hur adekvata de än var för neuroslärens del — inte var tillräckliga för att ge en adekvat bild av allt mänskligt fungerande. Inom ramen för den framväxande psykoanalytiska egopsykologin är det en person — Erik Homburger Erikson — som mer än någon annan har förtjänsten att ha orienterat utvecklingspsykologin till att täcka människans hela levnadslöpp.

I Eriksons teori ses människolivet i termer av åtta stadier. Varje stadium bjuder individen ett speciellt utvecklingsmässigt problem, en dominant konflikt som hon måste lösa. Erikson specificerar den bästa och sämsta lösningen på varje stadium, en verklig lösning kommer alltid att ligga någonstans emellan dessa extremer. Individens lösning på ett stadium påverkar så hans förmåga att lösa de senare utvecklingsproblemen. De stadiespecifika problemen går från spädbarnets första möte med "världen" (= modern) och dess lösning av frågan om dennas natur i termer av grundtillit — misstro, till åldringens arbete på det sista problemet, döden, och hans lösning i termer av integritet (släktesmedvetande) — förtvivlan. Centralt i Eriksons teori är generationernas ömsesidiga beroende, deras mutualitet. Barnets strävan efter att utveckla grundtillit, autonomi, osv motsvaras av de vuxnas generativitet: generationernas behov griper in i varandra i en positiv eller negativ dialektik. Erikson själv har djuplodande stude-

rat ungdomsårens speciella kris (som har att göra med utvecklingen av ego- och självidentitet).

Den engelske psykologen Gordon R. Lowe har i sin bok om personlighetens utveckling försökt sig på att klargöra psykologiska resurser och konflikter i Eriksons åtta stadier. Hans syfte är att fånga det specifika i den för ett stadium typiska konflikten. Därför undviker han abstrakt teoretiserande och försöker i stället karakterisera med hjälp av konkreta beskrivningar av livssituationer, talesätt, fenomenologiskt material, osv. Mentala störningar tas upp under två rubriker, dels störningar direkt beroende på den stadiespecifika konflikten, dels patologiska regressioner till konflikter och beteenden som karakteriserar tidigare stadier.

Varje stadium ägnas ett kapitel, och för vart och ett diskuteras först de utvecklingsmässiga resurserna i avseende på social, kognitiv och personlig mognad. Så specificeras den för utvecklingsstadiet specifika dominanta konflikten. I anslutning till denna presenteras de störningar som är direkt beroende av den. Slutligen redovisas hur regressioner till stadiet — normala och patologiska — kan yttra sig.

Med sin föga teoretiska orientering kan Lowe presentera ett rikt material som ofta känns aktuellt och spännande. Boken borde kunna göra nytta i studiecirklar o d för att verbalisera livsproblem som många upplevt.

Det finns några onöjaktigheter i den svenska utgåvan. De engelska talesätt Lowe använder för att försöka återge det specifika i ett beteende eller en konflikt borde ha givits svensk språkdräkt. (Svårt visserligen — men vad har den i engelska fåkunnige för glädje av en formulering som "the jolly hockey-stick"-uppfattningen?) Några fel märks också

i texten: sid 20 rad 4 ett bortfall. Psykoanalytikern frågar vad som orsakade symtomet och svarar i termer av individuella omedvetna processer, behaviouristen frågar vad som upprätthåller symtomet och svarar i termer av social förstärkning.

sid 45 rad 15 psykosomatisk, inte psykoanalytisk sjukdom.

sid 123 rad 4 inklusive fysiologiska, inte psykologiska.

sid 194 rad 9 åldersnivåerna före vuxenåldern, ej för vuxenåldern.

Bert Westerlundh

Marxistisk syn på mental-sjukvårdens utveckling

KJERSTI ERICSSON:

Den tvetydige omsorgen

Sinnssykevesenets utveckling — et sosialpolitisk eksempel

Universitetsforlaget Oslo 206 s, kr 52: —

Författarinnan anger att hon valt att ge en materialistisk tolkning av grunddragen i det norska sinnessjukväsandets historia i sin bok. Hon börjar sin beskrivning på 1800-talets mitt och visar att fattiga och sinnessjuka då behandlades likartat. Hon menar att industrialiseringen och sedermera strukturomvandlingen och urbaniseringen gett upphov till arbetslöshet, fattigdom och social oro. Mot detta har "den härskande klassen" ingripit med institutionalisering. Antalet institutionsplatser för psykiskt sjuka har ökat från 110 år 1846 till 13 000 år 1970.

Hon medger dock att de psykiatriska sjukvårdsinsatserna till en viss del varit en följd av ideellt grundad reformiver men anser att genomförda reformer ofta blivit "humanitära pappersde-

monstrationer", eftersom de styrande i samhället inte velat satsa tillräckliga resurser. Hela sinnessjukvårdens utveckling präglas enligt författarinnan av motsättningarna mellan en önskan att ge de sjuka behandling och de styrandes vilja att ordna förvaring av störande element. "Arbidsvirksomheten blir dels aktivisering og rehabilitering, dels utbytning. Medisinering blir dels hjälp til den enkelte pasient, dels et middel til å kaffe ro på en overfylt avdeling."

I slutet av boken berör hon problemet med den "utslagna" arbetskraften och menar att man i dag söker finna medicinska förklaringar till människors arbetsoförmåga — förra århundradet var förklaringen moralisk. Enligt förf. är det för många "utslagna" fråga om en "invaliditet", som i själva verket är konjunkturbetingad och beror på sociala förhållanden. Hon menar att de psykiskt sjuka och de fattiga och misslyckade återigen jämställs.

Förf. underbygger sitt resonemang med en omfattande dokumentation och många citat. Hon har valt citaten så att de stöder hennes teorier. Ibland gör hon rätt okritiska konklusioner som när hon uppger att den höga andelen senil psykos hos första gångsintagna äldre män mera är ett uttryck för samhällsförhållanden än organiska hjärnförändringar.

I hela framställningen framhåller förf. de motsättningar som onekligen finns mellan terapi och förvaring, mellan ett humanitärt omhändertagande av sjuka och en repressiv inställning från samhällets sida, mellan resursbehov och ekonomiska möjligheter, mellan individuella orsaker till sjukdom och av sociala faktorer framkallade störningar. Förf. väljer vanligen tolkningar av samhällsfenomenen, så att dessa tolkningar passar in i hennes marxistiska

synsätt.

Framställningen blir rätt omständlig och innehåller många upprepningar. Ensidigheten gör den också ganska ointressant. De kritiska synpunkterna är inte nya. Boken kan dock vara till glädje för den som önskar bekanta sig med mentalsjukvårdens historia. Tyvärr märker vi alltför ofta i vårt arbete den motsättning, som präglar utvecklingen, nämligen motsättningen mellan terapi och sparsamhet.

Börje Lassenius

Utvecklingspsykologi i omsorgsfullt valda bilder

EVA NORDLAND:

Från barn till vuxen

Natur och Kultur 157 s, ca kr 57: — inkl moms

Eva Nordland är en dansk professor i psykologi. Hennes grundidé är att "en bild berättar mer än tusen ord". Bilderna hon valt följer människans utveckling genom hela livet. Orden flätas ihop de omsorgsfullt valda bilderna, som har uttryckskraft. De målar barnets behov, förutsättningar liksom livets krav och möjligheter. Sammanfattande rutor får beskriva olika faser i utvecklingen.

Utvecklingspsykologi är ett område där ofta åsikt ställs mot åsikt — så inte här. Förf. är generös, odogmatisk och illustrerar med alla kulturer. Hon låter livet vara både intellekt och känsla, sorg, flykt, kontakt och glädje. Nordland speglar ett psykoanalytiskt (Erik Homburger Eriksons) betraktelsesätt i ett enkelt, talande språk.

Från barn till vuxen är en vägledning till föräldrar. De får här en lättillgänglig men inte ytlig kunskap om hur personligheten

formas, och läsaren inspireras att själv fundera vidare.

I skildringen möter vi en förståelse, en värme. Livet skall egentligen vara gott — för var och en.

Jag har ordat nog om den bildrika boken nu — och givit beröm. Du ångrar inte om Du upplever Från barn till vuxen.

Anders Dolfe

Ofullständig lärobok i socialmedicin ställer höga krav på läraren

ANNALISA GUMMESSON, BO GUMMESSON, LOTT INGESTAD:

Socialmedicin 2

för vårdyrken, gymnasieskolan åk 2

Esselte Studium 133 s, ca kr 42: — inkl moms

Vid undervisning i socialmedicin på skilda nivåer har det länge varit ett problem, att det är svårt att finna en någorlunda komplett men ändå ej alltför omfattande lärobok. Varje ny bok i ämnet tas därför emot med intresse.

Föreliggande bok är i första hand skriven för gymnasieskolans vårdlinje årskurs 2 men föreslås också i förordet kunna användas i vårdskoleundervisningen, exempelvis sjukskötareutbildningen. Läroboken följer i uppläggning, kapitelrubriker etc läroplanen för årskurs 2 i gymnasieskolans tvååriga vårdlinje. Man tar upp områden som försäkringskassans organisation och arbetsuppgifter, författningsskick, abort och sterilisering, barnens rättigheter i familj och samhälle, kommunens socialvårdande verksamhet, arbete och hälsa (trygghetslagarna, arbetarskydd m m), rehabilitering. Man försöker också ge ett perspektiv framåt och beskriver

samhällsplanering i allmänhet samt mer speciella utvecklingstrender i hälso- och sjukvård och socialvård. Dessutom finns ett avsnitt om katastrofmedicin och hälso- och sjukvård i krig.

Framställningen i läroboken förutsätter att man har kunskaper motsvarande författarnas Socialmedicin 1, och bedömningen av boken har gjorts med vissa tillbakablickar i denna.

Tyvärr måste man konstatera, att författarna i mycket ringa omfattning förmår presentera en socialmedicinsk analys av de områden de berör. Man ger en tämligen tillrättalagd beskrivning av ett samhälle, där de flesta problem är förutsedda och allt ordnar sig till det bästa för den enskilde. Man refererar eller sammanfattar lagar, förordningar, utredningar och planer utan att närmare sätta in dem i socialmedicinska sammanhang.

Detta ensidiga refererande har medfört, att man språkligt ofta hamnar i kansli- och kommittésvenskan. Människor är "föremål för vård". I avsnittet om sterilisering skrivs: "Av grundläggande betydelse för utredningens ställningstagande är att sterilisering medför ett oåterkalleligt upphävande av fortplantningsförmågan. Även om vissa långt komna försök med reoperation bedrivs, anser utredningen att sterilisering måste betraktas som en icke reversibel åtgärd hos såväl män som kvinnor." Flera sådana exempel kunde dras fram. Är detta språk tillgängligt för gymnasieelever?

Några exempel på den bristande socialmedicinska analysen skall ges. Kapiteln om den allmänna försäkringen och försäkringskassans arbetsuppgifter beskriver förmånernas art och storlek, utbetalningsformer, handlägningsprocedurer etc. Det socialmedicinskt viktiga och intressanta inom den allmänna för-

säkringen för närvarande är ökningen av sjukskrivningar och förtidspensioner och diskussionen om vilka processer i samhället och arbetslivet det kan vara uttryck för. Denna diskussion saknas.

Om morgondagens hälso- och sjukvård skrives bla: "Industrialiseringen, urbaniseringen och kravet på höjd standard ger ett allt snabbare arbetstempo vilket för många blir en stressfaktor som leder till neuroser och andra psykiska störningar. Följden av detta blir krav på utbyggnad av den psykiatriska vården." Ett sådant påstående får knappast lämnas i en elementär lärobok i socialmedicin utan att man diskuterar alternativa sätt att lösa problemet.

I avsnittet om barnens ställning i samhället saknar man en diskussion om de generella problemen om barns tillsyn och omvårdnad i dagens samhälle med förvärvsarbetande föräldrar och om betydelsen av förskoleaktiviteter och liknande för att så tidigt som möjligt skapa bättre förutsättningar för barn från invandrargrupper, problemfamiljer etc.

I avsnittet om socialvårdens verksamhet har man dock lyckats ge en bild av att vårdområdet också innehåller en rad olösta eller kontroversiella frågor.

Uppställningen i läroboken är överskådlig med rikligt med marginalrubriker som underlättar läsandet. Varje kapitel inleds på ett förtjänstfullt sätt med förslag till repetition av tidigare inhämtat lärostoff och integration med andra ämnen.

Sammanfattningsvis ger boken en sakligt korrekt översikt av aktuell svensk socialpolitik och därmed givetvis vissa viktiga baskunskaper för undervisning i socialmedicin. Stora krav ställs emellertid på den lärare, som använder boken, eftersom den ej

ger någon hjälp att sammanmäla detta faktaunderlag till socialmedicinskt helhetsperspektiv på förhållanden och processer i vårt samhälle.

För utbildningen i vårdskolorna (sjukskötare, sjukgymnaster, arbetsterapeuter m fl) är bokens framställning i många avsnitt alltför kortfattad för att den skall ge något större utbyte.

Sven Larsson

Alltför komplimerat om transaktionsanalys

CHRISTINA ÖSTERMAN,
SVEN ÖSTERMAN:

Transaktionsanalys

En introduktion

Parådet 51 s, ca kr 21:— inkl moms

Transaktionsanalys är ett sätt att beskriva samspelet människor emellan, med författarens ord uttryckt "Vad jag gör el säger i förhållandet till dig och vad du gör i förhållande till mig". I denna lilla skrift ses transaktionsanalys (som förkortas TA) som ett verktyg för bättre självkänedom hos både individer och organisationer.

TA har tidigare lättfattligt presenterats bla på svenska av psykiatern Erik Berne. Det här häftet utgör närmast ett slags sammanfattning av en mängd litteratur om TA och är inte uttryck för något nytänkande. Berne gav ut en bok (på svenska benämnd "Så bär vi oss åt") som i olika slags sk spel beskriver typsituationer för mänskliga relationer och umgängesmönster.

Österman beskriver personligheten utifrån TA. Den består av olika system av tankar och känslor, dessa system brukar kallas jag-tillstånd, som vi växlar mellan: "Föräldern" uttrycker vi när vi handlar, tänker och känner

som någon av våra föräldrar en gång gjorde. "Vuxen"tillståndet innebär att vi använder logik, undersöker och bearbetar fakta. "Barnet" inom oss kommer till uttryck när vi känner, önskar och handlar som det barn vi en gång var, vi är spontana och visar känslor.

Härefter tas upp ett stort antal områden. Vår livsinställning beskrivs utifrån transaktionsanalytisk syn liksom vårt sätt att uppskatta el nedvärdera oss själva och omgivningen. TA har sin bild av vad psykiska störningar innebär. Ytterst är det frågan om vårt sätt att behandla oss själva och andra, om jag kan må bra utan att göra det på andras bekostnad. TA är också en behandlingsmetod i grupp, även om detta knappast tas upp i Östermans framställning.

Man kan säga att TA har gett nya namn och mera systematiska beskrivningar av sådana kunskaper som andra psykologiriktningar tidigare presenterat. Författarna lyckas på ett mycket komprimerat sätt gå igenom ett stort antal TA-referenser. De anger referenserna mycket knapphändigt i texten men torde själva knappast ha lagt till något nytt. Deras språk är bemängt med facktermer, framställningen är mycket teoretisk med få konkreta exempel. Jag ställer mig tvekande till om författarna lyckas prestera "en mycket användbar ram för diskussioner om våra roller på arbetsplatsen". Boken utgör en överskådlig sammanfattning för de som redan tidigare har ett visst intresse för TA och riktar sig framför allt till yrkesgrupper som har dess terminologi välbehövligt.

Boken är dyr.

För bredare läsargrupper rekommenderas pocketböcker om TA av Erik Berne resp Thomas Harris.

Anders Dolfe

Våra recensenter

Sven Larsson är klinisk lärare i socialmedicin vid socialmedicinska kliniken, Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg. *Börje Lassenius* är överläkare vid psykiatriska kliniken, Sundsvalls sjukhus. *Bert Westerlundh* är knuten till Psykologiska institutionen vid Lunds universitet och *Anders Dolfe* är psykolog vid psykiatriska kliniken, Skövde sjukhus.

Böcker till redaktionen

Kjell E Johansson

Nykter vid ratt och roder

Robert Larson AB 165 s, ca 43:— inkl moms

P-H Kühl:

Enghave-Centret

Socialforskningsinstitutet meddelelser nr 11

Teknisk Forlag, Köpenhamn 58 s
Dkr 11: 50 inkl moms

Finn Carling:

Skapt i vårt bilde

Skisser om behandling og samfunn

Gyldendal Norsk Forlag 176 s

Invandrarproblem

Fem uppsatser om invandrar- och minoritetsproblem från IMFO-gruppen vid Stockholms Universitet

Norstedts 294 s, ca kr 35:— inkl moms